

УДК 37.013(378.4)

Віолетта Лаппо,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і психології
Коломийського інституту
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ПРИЛУЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЦІННОСТЕЙ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена проблемам формування духовних цінностей студентів класичного університету. У дослідженні з'ясовано провідні тенденції вивчення проблеми в педагогічній теорії вищої школи. Визначено зміст цінностей духовної культури, які необхідно прищепити в процесі здобуття університетської освіти. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування духовних цінностей. Наголошено на потребі відродження виховних традицій української етнопедагогіки та активізації добродійної діяльності як визначальних чинників формування духовного світогляду особистості студента.

Ключові слова: духовні цінності, духовна культура, виховні традиції, добродійна діяльність.

Статья посвящена проблемам формирования духовных ценностей студентов классического университета. В исследовании представлено основные тенденции изучения проблемы в педагогической теории высшей школы. Определено содержание ценностей духовной культуры, которые необходимо привить в процессе получения университетского образования. Обоснованы организационно-педагогические условия формирования духовных ценностей. Акцентировано внимание на необходимости возрождения воспитательных традиций украинской этнопедагогике и активизации благотворительной деятельности как определяющих факторов формирования духовного мировоззрения личности студента.

Ключевые слова: духовные ценности, духовная культура, воспитательные традиции, благотворительная деятельность.

The article is devoted to the problem of formation the spiritual values of students in educational activity of classical university. The condition of the problem in pedagogical theory of higher educational. The model of forming of spiritual values is theoretically grounded. Pedagogical conditions of forming of readiness of students are viewed. It is important to practice the traditions of

Ukrainian ethnopedagogics and philanthropy. There have been suggested the experimental verifying of the effectiveness of forming of spiritual values. The author proposes to step up the tradition of charity and spiritual culture for the education of students

Key words: *spiritual values, spiritual culture, educational traditions, philanthropy, tradition of charity.*

Оновлення освітньої системи незалежної української держави передбачає формування сприятливих умов для становлення й розвитку творчої діяльної, вольової особистості з глибоким почуттям національної гідності та громадянської відповідальності. Досягнення означеної мети неможливе без прилучення зростаючого покоління до цінностей духовної культури. Адже саме в них сконцентровано наукові відкриття, морально-етичні норми та творчі звершення, що визначають подальший культурний поступ людства.

Означена потреба знайшла своє відображення у низці нормативно-правових і програмних документів: Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції національного виховання студентської молоді, Концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні та ін. Зокрема у Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «освіта сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури Українського народу, оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями» [5].

Проблема прилучення молоді до цінностей духовної культури набуває особливого значення в умовах класичного університету. Позаяк класична університетська освіта є інституцією, яка одночасно повинна відповідати духовним запитам студентів, забезпечувати їх професійне становлення та задовольняти соціальне замовлення не тільки у підготовці висококваліфікованих фахівців, а й виступати провідним центром формування інтелектуальної, творчої, наукової еліти з усталеним моральним імперативом, гуманістичним світоглядом та національною самосвідомістю.

Відтак перед сучасною педагогічною наукою постає нагальне завдання щодо створення й функціонування цілісної системи прилучення студентів класичного університету до духовної культури в її національному й загальносвітовому різномайтті.

Психологічні аспекти прилучення особистості до духовних цінностей знайшли відображення в працях І. Беха, М. Боришевського, О. Зеліченка, В. Знакова, В. Константинова, В. Москальця, Е. Помиткіна, В. Пономаренка, Ж. Юзвак та ін. Питання взаємозв'язку духовності та сучасної системи освіти вивчали О. Вишневський, А. Дорошенко, В. Зінченко, О. Киричук, Н. Нікандров, О. Олексюк, Ю. Сурмяк, В. Слободчиков, А. Фасоля, В. Шадріков, Г. Шевченко, П. Щербань, Н. Щуркова. Проблеми виховання духовної культури як визначальної складової професійного становлення стали предметом дослідження К. Артамоновой,

Б. Вульфова, В. Долженка, І. Зязюна, Р. Кубанова, О. Рувінського, Л. Сидоренко та ін.

Наукові пошуки вітчизняних вчених дозволили зробити низку важливих узагальнень. Так, у дослідженні В. Долженка доведено тісний зв'язок між опануванням духовними цінностями та ставленням студентів до майбутньої професійної діяльності. Це ставлення є інтегральним показником ціннісного ставлення до навчальної діяльності й можливістю реалізації свого потенціалу як особистості в системі суспільних взаємовідносин [3, с. 44–45].

В результаті експериментальної діяльності Л. Сидоренко з'ясовано, що систематичне залучення студентів до вчинкової діяльності, використання різноманітних форм роботи (клубів за інтересами, гуртків, нестандартних виховних годин, диспутів, урочистих свят, конференцій) сприяють підвищенню духовної культури сучасного українського студентства [6, с. 39].

Водночас поза увагою науковців залишилася проблема формування сталої системи заходів, спрямованих на прилучення студентської молоді до духовних цінностей в умовах університетської освіти.

Провідну мету нашого дослідження вбачаємо у виявленні й уточненні організаційно-педагогічних умов формування духовної культури студентів у процесі ознайомлення з національними і загальнолюдськими духовними цінностями. Означена мета реалізувалася в окресленні сучасних тенденцій педагогічної науки щодо прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури в умовах вищого навчального закладу.

Аналіз джерельної бази засвідчив потребу у вивченні проблеми на теоретичному і практичному рівнях.

Теоретичний рівень надає змогу визначити систему вихідних ідей, параметрів, дефініцій, які покладені в основу розуміння сутності досліджуваного процесу, наукового опису досліджуваних фактів, їх аналізу, узагальнення і синтезу, містить наукове обґрунтування системи прилучення студентів до цінностей духовної культури. Теоретичними засадами дослідження є: визначення сутності прилучення студентів до цінностей духовної культури як наукового поняття, принципів (гуманітаризації, гуманізації, науковості, культуровідповідності, суспільної спрямованості, патріотичного виховання в колективі та через колектив, етнізації навчально-виховного середовища, демократизації); функцій (навчальна, виховна, розвивальна); критеріїв, показників та рівнів духовного розвитку студентів як результату прилучення до цінностей духовної культури.

Практичний рівень передбачає експериментальну апробацію системи прилучення студентів класичного університету до цінностей духовної культури.

Структура форм, методів і заходів системи прилучення студентів до цінностей духовної культури повинна реалізуватися за такими напрямками:

- 1) в процесі опанування навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного циклу;
- 2) під час позааудиторної виховної роботи;
- 3) облаштування навчально-виховного середовища;
- 4) підвищення методичної й культурологічної компетентності викладачів суспільно-гуманітарних дисциплін, кураторів академічних груп;
- 5) розробка методичного забезпечення самоосвіти студентів.

Застосування зазначених концептуальних підходів надає змогу визначити прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури як систему науково обґрунтованих педагогічних дій та заходів у освітньому процесі вищого навчального закладу (класичного університету), побудовану з урахуванням специфіки й вимог до системи освіти у вищій школі. Реалізацію концепції спрямовано на якісне перетворення існуючої практики прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури.

Щодо змістовного наповнення процесу прилучення студентів до духовних цінностей перевагу надаємо виховним традиціям, збереженням впродовж віків у етнопедагогічній спадщині народу.

Кожен етнос відповідно до суспільно-історичного розвитку накладає свій відбиток на зміст виховання дітей та молоді. Водночас він зберігає основний стрижень, в якому відображено визначальну сутність етнопедагогічної системи. Її провідним носієм і пильним охоронцем є традиції народу, що в етнізації дітей та молоді посідають чільне місце.

Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки та ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Педагогічне значення традицій полягає в тому, що вони водночас виступають як результат виховних зусиль народу впродовж багатьох віків і як незмінний виховний засіб. У системі традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, характер і психологію. Звичаї й обряди в етнопедагогіці виступають як форма вияву традиції. Відтак їх зміст і педагогічна роль за сутністю є ідентичними: обидві слугують засобом збереження і передачі від покоління до покоління досвіду народу, зміцнення порядку й форм життя, регламентації та контролю поведінки індивідів, посилення їх зв'язку з тією соціальною групою (нацією, суспільною верствою, формацією), до якої вони належать.

При залученні етнопедагогічних традицій у виховний процес керувалися наступними критеріями:

- традиції (в повному їх різноманітті) існують у загальноукраїнському контексті, відтак звичаї й обряди, що їх утворюють, концентрують етнорегіональну самобутність;
- ознайомлення з традиціями відбувається на рівні звичаїв і обрядів;
- з-поміж значної кількості звичаїв і обрядів добираються такі, що спрямовані на добродійну діяльність як визначальний чинник

виявлення духовності особистості.

Останній критерій набуває актуальності з огляду на те, що звичаї і обряди часто виконуються під час святкувань. Проте свята часто зумовлюють егоїстичне, споживацьке ставлення до світу. Студенти зізнаються, що для них Новий рік – це лише святкова атрибутика, подарунки, розваги. Відтак у святковому дійстві відсутня традиція доброчинності. Водночас новорічні святки були з давніх часів перш за все днями духовного очищення, милосердя та добрих справ. Годилося очистити себе від злих думок і намірів, утвердитися в добрі та милосерді, любові до всього, що тебе оточує.

За визначенням проф. І. Беґа доброчинність – це внутрішня налаштованість здійснювати духовно-моральні вчинки [1, с. 246].

Доброчинна діяльність розпочинається зі щоденного спілкування з людьми, з уміння розуміти їх, відчувати їх клопоти, бачити, що в них на душі, вміння ставити себе на їх місце. Якщо це людині вдається, то вона не є вже самообмеженою і має тут місток для доброчинності.

Навчання мистецтва думати про інших спирається на силу душі й водночас є засобом її розвитку. Власне догляд за хворим і немічним, увага до людей будь-де вважалися чи не найкращою школою вдосконалення добрих сил душі, які йдуть від самопошви та від самодисципліни [2, с. 113].

Виховна сила доброчинної діяльності полягає в тому, що, здійснюючи практично кожний добрий вчинок, людина вимушена робити над собою активні зусилля, змушувати себе чимось жертвувати, щось втрачати, хоча б спокій чи комфорт, і все це – за покликом віри в ідеали. У цей спосіб людина особливо активно долає в собі черствість, байдужість, безвольність, нігілізм тощо.

Доброчинна діяльність передбачає активність, веде до вдосконалення світу, до творення добра. В. Сухомлинський на перше місце ставив не слова, не свідомість дитини, навіть не віру в добро, а вчинки, у яких виявляється ставлення її до іншої людини, до всього людського. Видатний педагог стверджував: «Гуманні вчинки в отрочстві й юності облагороджують особистість, підносять людину в її духовному розвитку» [7, с. 218].

Слід зауважити, що усталена система університетської освіти не орієнтована на активізацію виховних традицій. Домінування інформативності та обмеження самостійної діяльності у сфері виховання часто призводять до роздвоєння особистості: студент може визнавати потребу доброго вчинку і вірити в це, проте чинити зовсім інакше, і часто до цього спонукають умови.

Отже, відродження виховних традицій, які несуть у собі доброчинний зміст, дозволить активізувати духовний потенціал зростаючого покоління та сприяти практичному опануванню морального імперативу, збереженого у цінностях духовної культури.

В означеному контексті необхідно домагатися, щоб ініціатива

доброчинності походила від самих студентів. Це надасть їх діяльності ще більшого змістового навантаження та дозволить відчувати своє духовне зростання. Практика доводить, що організація благочинних концертів, відвідування будинків престарілих, виготовлення подарунків для дітей-сиріт сприяють збагаченню духовного життя не лише окремого студента, але й позитивно впливають на психологічний клімат й ушляхетнює взаємостосунки в осередку академічної групи. Відтак добродійна діяльність набуває виховного змісту й повинна мати системний характер.

З цією метою подальшого дослідження потребують питання прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури в історико-педагогічному контексті, узагальнення концептуальних підходів, принципів та умов прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури, визначення педагогічного цензу провідних цінностей духовної культури, відродження забутих виховних традицій української етнопедагогіки й наукове обґрунтування доцільності їх упровадження у навчально-виховний процес класичного університету, розробка системи заходів щодо прилучення студентської молоді до цінностей духовної культури та експериментальна перевірка її ефективності, створення методичного забезпечення процесу оволодіння студентами цінностями духовної культури в процесі фахового становлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Омелян Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 526 с.
3. Долженко В. А. Проблема виховання духовних цінностей / В. А. Долженко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. П. Шевченко. – Вип. 6(12). – Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. – С. 38–45.
4. Кубанов Р. А. Ціннісні орієнтації студентської молоді вищої школи / Р. А. Кубанов // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2006. – № 16. – С. 256–261.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
6. Сидоренко Л. С. Проблеми формування духовних цінностей студентської молоді / Л. С. Сидоренко // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2006. – № 7(22). – С. 41–44.
7. Сухомлинський В. О. Особливості та єдність методів морального виховання / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 1. – 654 с.